פרשת מטות מסעי

"וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה':
אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר ה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל')

רצף הפרשיות שלנו, המסיימות את ספר במדבר, גם חותמות את תקופת המדבר. עם ישראל נמצא ממש ערב הכניסה לארץ וכבר מתחיל את ההכנות המעשיות ליישב אותה. כיבוש, חלוקה לנחלות, ערי מקלט וערי לויים. בתוך כל זה השתחלה מצווה, שנראה שאין זה מקומה- מצוות הנדרים. ננסה להבין את רצף המצוות שלנו ולקשור אותם לרעיון אחד.

לליל שבת

<u>הנדרים</u>

פרשת מטות פותחת בחובה לקיים את מוצא פינו, ואת הפתח לצאת מכך. שאלה אחת ששאלנו היא- מה ענינה של מצווה זו לכאן. נוסיף עוד שתי שאלות. האחת, מדוע הציווי מגיע אל ראשי המטות ולא פשוט 'דבר אל בני ישראל..' ובכלל, ואולי מתוך כך, מה כל כך חשוב בחובת קיום הנדר? (למשל, כך פותחים את יום הכיפורים, במצוות כל נדרי)

תשובה אחת רמוזה כבר בתוך הפסוקים. "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". מבאר רש"י, על פי התוספתא: לא יעשה דבריו חולין". כלומר עצם הדיבור שיוצא מפינו, כל דיבור, הוא קדוש, יש לו משמעות. לכן אם אמרנו ולא קיימנו- חיללנו את דברינו, את עצמינו. דבר זה מתבאר בהבחנה שמביא ריה"ל בין מדרגות הברואים בעולם. דומם, צומח, חי ומדבר. הדבר שמייחד את האדם מעל הכל, הוא הדיבור.

" ואילו החי המדבר לא נתנה לו ההנעה כי אם לתקן את הנפש המדברת הפועלת המכרת" (כוזרי מאמר חמישי, י"ד)

כלומר, בניגוד לבעלי חיים, כח הדיבור (ואף המעשה) נועד לבטא ולרומם את 'הנפש המדברת'. ריה"ל, אף מנגיד זאת לגישת הפילוסוף שמסתפק במחשבה:

" בשכל שבכח .. נולדים ציורי המושכלות. המשכלות הראשונים המשתפים לכל בני אדם .. ציורי אמיתות ... וכן הציור על הענינים הלימודיים כחכמות המספר ההנדסה העיונית והנדסת התכונה וכחכמה הנגונית וההבטית ולבסוף ציור הענינים האלוהיים" (כוזרי, שם)

השכל, הוא חשוב ואף הכרחי. דרכו אפשר להגיע, להבנות פשוטות, מורכבות ואפילו ל'ציור העניינים האלוקיים', אך חסרה לו את הפעולה. פרשת הנדרים מלמדת אותנו מהם בני אדם. מדברים. בדיבור אנו מתעלים ומתדמים לקב"ה. בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ. ולְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם. כוח זה ניתן לנו - "וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ, לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ, וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה.

לולי פרשת נדרים היינו חושבים שאין משמעות לדיבור, אלא רק למעשה. מלמדת אותנו התורה שדיבור, ובמיוחד נדר לעשות משהו, הוא מעשה לכל דבר. בעצם הדיבור ניתן לנטוע שמים ולייסד ארץ. אך בכל זאת יש הבדל חשוב בינינו לבין פועלו של הקב"ה. אצל הקב"ה, הכל בא ביחד. 'הוא אמר... ומיד ויהי'. לעומת אצלינו השלבים, מחשבה, דיבור ומעשה משלימים אחד את השני.

" כי ביחס אל האדם שלשה הם: כי האדם חושב בשכלו ומדבר בפיו וכותב בידו את דבורו .. ואילו מחשבת האלוה ודבורו וכן כתבו הם הדבר (כוזרי, מאמר רביעי, ג')

ניתן לומר שעד עכשיו, במדבר, רק קלטנו את המציאות האלוקית- מחשבה. אך במעבר לארץ ישראל צריך גם את המעשה, שהשלב החשוב שבו הוא הדיבור. ההוצאה את מה שקלטנו בחושים ובשכל אל המעשה. לוי פרשת נדרים היינו חושבים שאין משמעות לדיבור, זה סוף פעולת המחשבה. פרשה זו מלמדת אותנו שדיבור הוא הוא תחילת המעשה. ואם דברנו לשווא- חיללנו.

אך טרם בררנו, מדוע דווקא הציווי בא לראשי המטות. את זה נלמד מתוך פרשת ערי הלויים

פרשת מטות מסעי

סעודת שבת

<u>ערי הלווים וערי המקלט</u>

"צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשָׁבֶת וּמִגְרָשׁ לֶעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם" (במדבר ל"ה)
ראינו את כח הדיבור. בכח זה ניתן לברוא שמים וארץ. וחלילה גם הפוך, אם לא נשתמש בדיבור כראוי, נחריב את הארץ, נחלל את הארץ, נרחיק את השכינה.

במדבר חיינו בתוך בועה, רחוקים מן המציאות הארצית ולא נצטרכנו כמעט לכל מעשה. אך עתה הקב"ה מלמד ידינו למלחמה ולמעשים. אם עד עכשיו, במדבר, הלויים היו מנותקים מעם ישראל, חיים בתוך מסגרת עצמאית ובחיים שלהם, עתה, בארץ ישראל המגמה מתהפכת. כאן, כאשר יש אחריות גדולה למעשינו, הלויים צריכים לדאוג למציאות הקבועה של 'ושכנתי בתוכם' לא רק על ידי הקמת ופירוק המשכן, אלא בהנחלת ערכי הקדושה לכל העם. לכן, אין להם נחלה, אלא הם מחולקים ומפוזרים בישראל.

"ומה שפִּזר אותם (את ערי הלויים) בכל ישראל- העניין הזה לתועלת ישראל בהוראותיהם וכעניין שכתוב בהם:
"יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (רבינו בחיי על בראשית מ"ט)
ה'שם משמואל' אף מרחיב יותר בהסברו, מדוע ערי הלויים, משמשים כערי מקלט:

"והנה בטעם רוצח בשגגה שגולה לערי הלויים, משום שמי שחטא בחיים נלקחה ממנו חיותו ואין לו חיים, ועל כן אף שאין עליו עונש, שהרי בשוגג עשה מה שעשה, מכל מקום- איבד חיותו, וזאת העצה: שישאב חיים חדשים על כל פנים באמצעות הלויים, כי הלויים דבקים במקור החיים ולשון 'לוי' הוא חיבור ודבקות על כן עבודתם היא בשיר שהוא דבקות וחיות..." (שם משמואל שמות תרע"ב)

הרוצח מבטא את ההיפך מן המציאות של השראת השכינה בישראל. כפי שמופיע בסוף פרשת ערי מקלט.

"וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה:
כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ...
וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"(במדבר ל"ה)

מכאן גם נבין את אחת הסיבות לקשר בין הכהן הגדול (ראש לכל הכהנים והלויים) לבין הרוצח בשגגה:

"עד מות הכהן הגדול - שהוא בא להשרות שכינה בישראל ולהאריך ימיהם והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל ומקצר את ימי החיים. אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול. דבר אחר: לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו" (רש"י על הפרשה)

ההסבר השני של רש"י, מחבר אותנו אל 'ראשי מטות' בפרשת נדרים. רש"י מדגיש שלמנהיגי העם ובמיוחדים למחנכי הדור יש אחריות גדולה על מעשי העם. ואם קוראת תקלה לאדם מישראל, זאת אחריותו. לכן, מצווה משה את ראשי המטות, כאזהרה. כאשר אדם פשוט מישראל נודר משהו ולא מקיימו, ובכך מחלל את דברו (שלו, ושל הקב"ה שדבר ה' שמים נעשו) או חלילה עושה משהו שגורם ל'סלק את השכינה מישראל', האחריות היא גם עליכם.

ברור, שאין כאן הסרת אחריות של הפרט. אם נחטא, אם נטמא את הארץ, אנחנו נהיה בעיר מקלט. אך ביכולתינו להיות גם בצד השני של המתרס, מובילי הדגל. להיות כלויים, להיות שגרירי השכינה בישראל:

ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים "
(רמב"ם, הלכות שמיטה, פרק י"ז)

פרשת מטות מסעי

סעודת שלישית

<u>סיכום, אז מה לעשות?</u>

אנו מתחילים עכשיו את 'תשעת הימים'. מייחלים ומצפים לבניין בית המקדש, ולמציאות ש הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"(מתוך הפרשה).

אבל איך מתחילים?

דבר ראשון ראינו שלא מספיקה המחשבה. זה טוב לימי המדבר, למציאות ניסית. כלומר, לא מספיק לחשוב, 'איזה בעסה, שאנחנו במציאות כזאת'. גם צום הוא מן פסיביות. לא מספיק לצום ולהתאבל!

אז מה כן?

פרשת נדרים לימדה אותנו שגם בדיבור אנחנו פועלים. אנחנו יכולים ליצור ולבנות. עצם הדיבור על משהו יכול להפוך מחשבה למעשה. אצל הקב"ה זה אוטומטי. 'הוא אמר ויהי'. אצלנו זה תהליך, אבל אפשרי. אבל הדגשנו עוד דבר. אם אני מדבר\ מתפלל ולא מתכוון לקיים את זה, אז 'לא יחל דברו'. לא רק שלא עשינו, אלא הוספו חולין לעולם.

'והנה ידוע, שהוזהרנו בתורה להתרחק מדברי שקר כמו שכתוב מדבר שקר תרחק... ועל כן יפלא מאוד, איך אנו אומרים שלש פעמים בכל יום 'עלינו לשבח', ומסיימים על כן נקוה לך ה' אלקינו לראות מהרה בתפארת עוזך, והלא אם היה מקוה באמת על כבוד ה' שיתגלה במהרה, היה צריך כל אחד להכין עצמו לדעת עניני העבודה, דהיינו כל ההלכות השייכות לעניני הקרבנות והמקדש, בעבור שאז כל הדינים הללו יהיו נוגעים למעשה" (החפץ חיים, ספר צפית לישועה, פרק ג')

עוד הדגשנו את האחריות האישית, ובנוסף את האחריות של המנהיגים. מנהיג אינו דווקא כהן גדול, אלא כל אחד שנדבה רוחו, יכול להיות 'לוי'. כוחו של הלוי של ארץ ישראל הוא לחבר ללוות (לוי מלשון 'עתה ילווה אלי אישי'). לסחוף ולמשוך אחריו אחרים. אם אנחנו נאמין במה שאנחנו אומרים, אחרים יתלוו אלינו.

"גם מי שמעורר בלב בני אדם אהבה למקום הקדוש הזה ראוי לשכר בלא ספק והוא מקרב עת בוא תקותנו. כמה שנאמר אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו. זאת אומרת ירושלים לא תבנה כי אם כאשר ישתוקקו אליה בני ישראל תכלית תשוקה עד אשר יחוננו את אבניה ואת עפרה" (סוף הכוזרי)

מעבר להכל, צריך לזכור שרצון לבד, ואפילו דיבור לבדו אינו מעשה. אם ביכולתנו לפעול, לעשות משהו, ולו הקטן ביותר, ואיננו עושים אין משמעות למעשים שלנו.

"למה הדבר דומה? תאר לך בדמיונך אורג משי אשר די לו להעלות במחשבתו את עשיית מלאכתו ומיד ישמע לו המשי ויתגונו בו הגונים אשר עלו בלב" (כוזרי מאמר רביעי)

כשם שלא מספיק לחשוב על משהו כדי ליצור אותו, כך לא מספיק לדבר על משהו כדי שיהיה. אם רוצים את המקדש צריך לעשות. אין קיצורי דרך.

"האדם חופשי גם בתחום הרצון גם בתחום המעשה. יש לבוא אפוא בטענה על האדם המבקש להגיע לשכר הנגלה בלא מעשה נגלה. .. כי אם המצוות הן הצריכות להעשות בשלמות למען תהיינה ראויות לגמול. כשם שכונות התפלה יש לתת להן מבע על צד השלמות האפשרית בתחנה ובבקשה, כי רק אם יהיו הכונה והמעשה גם יחד שלמים כראוי יבוא הגמול עליהם. (סיום הכוזרי)

שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות- את כל דברי התורה הזאת. גם את מצוות המקדש

שבת שלום

מרדכי פרסוף